

Дмитрій НІКОЛАЙЧУК, Ігор КОЛЯДА.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ:
ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ

Ігор КОЛЯДА, Микола ГОРЕЦЬКИЙ. МЕТОДИКА
ВИВЧЕННЯ ТЕМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ
УРОКУ: «БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ —
ПОЛІТИК І ДИПЛОМАТ»

Дмитрій НІКОЛАЙЧУК,
Ігор КОЛЯДА,
доктор історичних наук,
професор,
(м. Київ)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ: ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ (1652—1653) (історія України. 8 клас.)

Тема уроку: Воєнно-політичні події Національно-визвольної війни (1652—1653).

Мета уроку:

— дати уявлення про українське державотворення Богдана Хмельницького в період активного зовнішньополітичного життя в Гетьманщині, познайомити учнів із подальшими подіями Національно-визвольної війни;

— сформувати навички критичного ставлення до різних історичних точок зору; закріпити уміння самостійно працювати з джерелами інформації, схеми;

— сприяти формуванню в учнів національної свідомості, їх історичної пам'яті, пов'язаної з боротьбою свого народу за національне визволення.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Вид заняття: урок — лабораторно-практичне заняття.

ХІД УРОКУ

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ.

Запитання.

1. Назвіть найважливіші битви Національно-визвольної війни 1648—1649 рр.

2. Якими були найважливіші політичні події цього періоду війни?

3. Якими були умови Зборівського мирного до-

говору?

II. ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК.

План теми уроку:

1. Молдавські походи Богдана Хмельницького.

2. Батозька Битва.

3. Внутрішньо- та зовнішньополітичне становище Гетьманщини наприкінці 1653 р.

1. Молдавські походи Богдана Хмельницького.

Завдання 1.

Мирон Костим, автор «Літопис Молдавської землі», писав у своєму творі: «Гетьман Хмельницький ще й замислив породичатися з господарем Василе... От і намагався господар Василе влаштувати заручини своєї дочки Розанди з Тимошем, сином гетьмана Хмеля, підніс дарунки і йому... Через рік гетьман Хмельницький з великим козацьким військом і сам хан... вирушили в похід проти польського короля. Король Казимир вийшов їм назустріч біля містечка, що зветься Берестечко... Дізнавшись про цю вікторію ляхів від хотиновського каштеляна, господар Василе одягнув його в соболеву шубу, сподіваючись, що завдяки цій лясській перемозі він урятується від того, щоб стати сватом Хмеля. Та на цьому не скінчилися нещастя Лясської землі, бо через рік після перемоги під Берестечком повністю загинуло польське військо від козаків і татар, коли поляки покладалися на мир, укладений у Білій Церкві. Ні гетьман, ні старшина, ні жодна душа пішого війська не врятувалися. З кінноти у

живих залишилося дуже мало, головним чином низи. А верхи, оточені з усіх боків татарами, всі від шаблі загинули. Того ж року господарю Василе довелося влаштувати весілля своєї дочки Розанди з Тимошем, сином козацького гетьмана Хмеля».

Запитання.

1. Про які відомі вам події йдеться та позицію якої зі сторін відстоює автор літопису?

2. Якими мотивами, на вашу думку, керувався гетьман Б. Хмельницький, прагнучи породичатися з молдавським господарем?

3. Чому правитель Молдавії вагався, обираючи між українським та польським правителями?

Завдання 2.

Готуючись до Другого молдавського походу, Б. Хмельницький надіслав до М. Калиновського листа, в якому, зокрема, писав: «Не хочу приховувати від вашої милості, що зухвалий мій син Тиміш зібрав кілька тисяч війська для того, щоб змусити до шлюбу дочку молдавського господаря. Застерігаю вас, вашу милість, аби ви відступили з військом до польського кордону і звільнили волоське прикордоння, яке займає; син мій за характером запальний і на вашій особі може зробити першу пробу свого воєнного щастя».

Запитання: Як відомо, М. Калиновський, який, до речі, також домагався руки Розанди, сприйняв гетьманового листа як виклик. Поміркуйте чому.

Завдання учням.

1. Доповніть дані про Молдавські походи Б. Хмельницького інформацією із опрацьованого параграфу підручника.

2. Оцініть, наскільки вірогідними є історичні джерела чи спростуйте наведені факти.

2. Батозька Битва.

Робота з джерелом.

Використовуючи листа шляхтича Миколи Длужевського до коронного канцлера про Батозьку битву, опишіть хід битви: «На другий день, коло полудня, нас атакував сам Хмельницький з такими великими силами, що ми не змогли протриматися й однієї години. Нас, оточених з усіх боків, орда рубала шаблями, а козаки так захопили табір, що наше військо було буквально стерте з лиця землі. Гетьман (Мартин Калиновський) одразу ж сховався в редутах. . . Але й там не можна було довго втриматися, бо ворог, який мав кілька десятків гармат, оточив наші редуги з усіх боків. Оборонці останніх були або вбиті, або взяті в полон, їм довелося здатися. Заборонити наспіх збудовані редуги, що не мають води, однаково не було змоги, особливо при тому замішанні, яке виникло після того, як довідалися про втечу челяді з табору. Цей табір був такий великий, що й 100 тисяч з трудом оборонили б його. З фронту, проте, його прикривала тільки одна шеренга, а в тилу не було не тільки ар'єргарду, а й жодної озброєної людини. Козаки й татари легко проникали в табір і забирали в полон, кого хотіли і де хотіли».

Завдання учням.

1. Використовуючи запропоновану схему битви

історика Сергія Дрозда та інформацію, надану у джерелі, складіть таблицю.

	Річ Посполита	Козацько-татарське військо
Керівники	М. Калиновський	Б. Хмельницький, Т. Хмельницький, Карач Мурза
Сили сторін	12 тис. кіноти 8 тис. піхоти	15 тис. козаків 20 тис татар
Озброєння	Кінота, піхота	Кінота, піхота, артилерія
Тактика ведення бою	Побудова оборонних редутів (незавершено)	Одновременний удар усіх гармат і загонів
Результат бою	Перемога козацько-татарського війська	
Наслідок	Сприяла початку нової хвилі повстань. Анулювала Білоцерківський договір.	

2. Чому сучасники Б. Хмельницького порівнюють битву під Батогом з перемогою Ганібала під Канамі 216 р. до н. е.

3. Порівняйте опис битви під Батогом шляхтичем Миколою Длужевським і схемою битви Сергія Дрозда.

Розповідь

Батозька перемога не означала швидкого завершення війни проти Польщі. Від лютого 1653 р. польські загоны здійснювали спустошливі рейди на козацьку територію. А восени 1653 р. польський король із 40-тисячною армією вирушив з-під Львова до Галича, а звідти — до Кам'янець-Подільського і став табором під містечком Жванець, між річками Жванчик і Дністер. Туди підійшли й основні сили козацько-татарського війська. Польський табір було взято в тривалу облогу, яка виснажила ворожу армію — почався голод, спалахнула епідемія. Та від остаточної поразки поляків уже вкотре врятували ординці.

3. Внутрішньо- та зовнішньополітичне становище Гетьманщини наприкінці 1653 р.

Характеристика

На кінець 1653 р. становище Гетьманщини стало критичним:

— цілі райони Правобережжя, де відбувалися воєнні дії, були спустошені;

— десятки тисяч людей потрапили в полон до татар, загинули в боях, померли від голоду, епідемії холери й чуми 1650—1653 рр.

Завдання учням.

Заповніть таблицю «Внутрішньополітичне становище Гетьманщини 1650—1653 рр.» за прикладом:

Сільське господарство	Занепадає внаслідок постійних військових дій та неможливості своєчасно і ефективно проводити посівно-збиральні роботи.
Земельне питання	Селяни, отримавши особисту свободу, мали платити податок за користування землею згідно гетьманських універсалів.
Демографічний стан	Внаслідок польських каральних походів, ординських грабунків, постійної мобілізації населення, епіdemій чуми та холери було спустошено понад 100 міст і містечок на Правобережжі, знелюдніли території Брацлавщини й Київщини.

IV. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ.

Узагальнення.

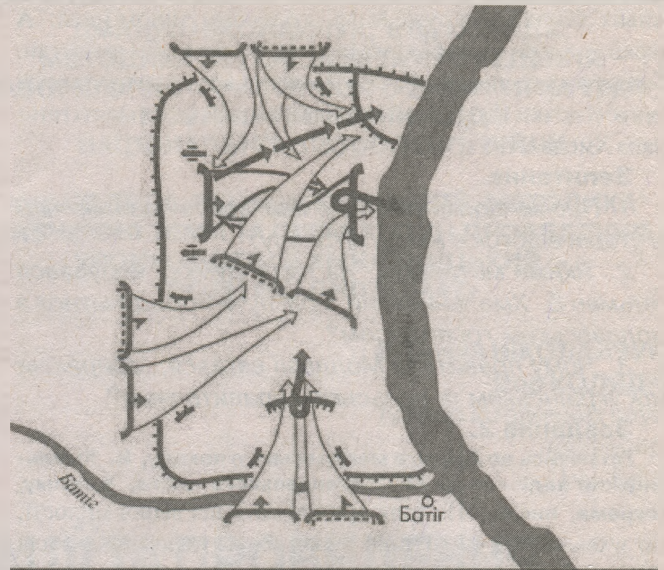
Блискуча перемога, здобута гетьманом у битві під Батогом, засвідчила, що він урахував досвід Берестецької битви. Сучасники небезпідставно порівню-

Битва під Батогом

Пам'ятник на місці битви під Батогом

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ

	Українська піхота		Польська кіннота
	Татарська кіннота		Польський табір
	Німецька піхота		Польська артилерія

Схема битви під Батогом

вали перемогу Б. Хмельницького в ній із перемогою карфагенського полководця Ганнібала над римлянами при Каннах у 216 р. до н. е. Завдяки молдавським походам Б. Хмельницький прагнув зміцнити становище своєї держави в тогочасній Європі. На кінець 1653 р. в Гетьманщині загострилися кризові явища, спричинені тривалою війною. Вони ставили під сумнів можливість подальшої успішної боротьби з Річчю Посполитою і примушували Б. Хмельницького шукати допомоги в турецького султана або російського царя.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

1. Опрацюйте параграф підручника.
2. Зобразіть схематично у своїх конспектах битву під Батогом.
3. Ви — учасник посольства до молдавського господаря. Підготуйте промову про Тимоша Хмельницького як перспективного нареченого.

